

Obežník o trestoch v saleziánskych domoch

Drahí moji synovia!

Často mi prichádzajú žiadosti a prosby z mnohých strán, aby som určil niektoré pravidlá, ktoré by slúžili v ťažkých situáciách, keď sa má udeliť trest v našich domoch. Vy viete, v akých ťažkých časoch žijeme a ako i malá neopatrnosť môže spôsobiť vážne následky.

V snahe odpovedať Vám na Vaše otázky, ako aj vyhnúť sa nepríjemnostiam, ale predovšetkým s túžbou zabezpečiť čo najviac dobra pre tých mladíkov, ktorých nám Božia prozreteľnosť zverila do rúk, posiadam Vám niekoľko pravidiel a rád, ktoré Vám pomôžu vo Vašom svätom a ťažkom diele náboženskej, morálnej a odbornej výchovy.

Systém, ktorý chceme uplatňovať v našich domoch, sa všeobecne nazýva preventívny. Spočíva v tom, že naši chovanci bez akéhokoľvek vonkajšieho nátlaku konajú a prijímajú to, čo my chceme. V tomto systéme, a to chcem zdôrazniť, sa donucovacie prostriedky nemajú používať. Našími prostriedkami je presviedčanie a láska.

Avšak ľudská prirodzenosť, so svojou náklonnosťou k zlému, musí byť niekedy riadená aj prísnosťou, preto Vám predkladám niektoré prostriedky, ktoré nás s Božou pomocou privedú k uspokojivému cieľu. Ak chceme naozajstné dobro našich chovancov a chceme im pripomínať ich povinnosti, musíme si uvedomiť, že sme akoby rodičia tejto mne tak drahej mládeži, ktorá bola stále objektom i cieľom mojej starostlivosti, mojich štúdií, mojej kňazskej služby a celej Saleziánskej kongregácie. Ak teda budete naozajstní otcovia Vašich chovancov, musíte mať aj srdce otca a neuchyľovať sa nikdy k represii a trestom nerozumne a nespravodlivo.

Chcem Vám vysvetliť, ktoré sú naozajstné príčiny, kde by sa mala uplatniť represia, a ktoré tresty by sa mali používať.

I. Nikdy netrestajte, ak ste nevyužili všetky ostatné možnosti

Koľko krát, drahí moji synovia, som sa sám presvedčil o tejto veľkej pravde! Určite je jednoduchšie nahnevať sa, ako byť trpezlivý: vyhrázať sa chlapcovi, ako ho presvedčiť. Povedal by som, že je oveľa pohodlnejšie a viac vyhovuje našej netrpezlivosti a pýche trestať, ako napomínať s láskou a dobrotou. Láska ktorú Vám odporúčam je podobná tej, ktorú sv. Pavol preukazoval čerstvo obráteným kresťanom. Často plakal a prosil za nich, keď videl, že strácajú horlivosť a sú tvrdohlaví.

Preto odporúčam všetkým direktorom, aby najprv otcovský napomínajú v súkromí, alebo - ako sa hovorí - in camera caritatis. Na verejnosti nech sa nedávajú pokarhania okrem prípadu, že by hrozilo pohoršenie alebo pre nápravu, ak už k nemu došlo.

Ak po prvom upozornení nenastane nijaké zlepšenie, nech sa o tom porozpráva s iným predstaveným, ktorý má na chovanca vplyv, a potom napokon nech sa o veci porozpráva s Pánom. Chcel by som, aby salezián bol ako Mojžiš, ktorý oroduje u spravodlivo nahnevaného Pána. Videl som, že málokedy pomôže rýchly trest udelený bez využitia ostatných možností a prostriedkov. Sv. Gregor hovorí, že srdce nemožno donútiť, je ako nedobytná pevnosť, ktorú možno dobyť iba láskou a sympatiou. Buďte pevní v dobrom a vyhýbajte sa zlu, ale buďte aj stále láskaví a opatrní. Taktiež buďte vytrvalí, dobrí a uvidíte, že Boh Vám dá možnosť byť pánmi aj nad srdcom zatvrdilého chlapca. Viem, že je to pomerne vzácna vlastnosť u učiteľov a asistentov, často ešte primladých. Nemajú taký prístup aký by mali mať. Sú schopní trestať, ale to k ničomu nevedie, alebo nechajú všetko tak, alebo keď zasahujú, neraz trestajú nespravodlivo.

Preto často vidíme, že v našich domoch sa rozmáha nespokojnosť, a to i u tých najlepších chlapcov. Musím Vám i tu poukázať na moju skúsenosť. Veľakrát som stretol tak zatvrdilé srdcia, odmietajúce akýkoľvek dohovoranie, že už som nevidel nijakú možnosť k náprave a chcel som ich tvrdo potrestať. I týchto chlapcov premohla iba veľká láska. Niekedy sa nám zdá, že nejaký chlapec akoby nemal nijaký úžitok z našej výchovy, zatiaľ čo on vo svojom srdci cíti stále väčšiu túžbu po náprave. Toto semienko môžeme ľahko zahlušiť veľkou prísnosťou alebo tým, že si nárokuje, aby si hneď a rýchlo uvedomil všetky svoje chyby a oľutoval ich. Poviem Vám, že on si často myslí, že si nezaslúžil trest pre nejakú svoju chybu, ktorej sa dopustil viac z ľahkovážnosti ako pre zlobu srdca. Často sa mi stávalo, že keď priviedli ku mne malého neposlušného a nedisciplinovaného chlapca pýtal som sa ho, prečo sa tak správal. Viackrát som dostal odpoveď, že si na neho niekto sadol a že sa cíti byť prenasledovaný od tohto alebo tamtoho predstaveného. Keď som sa potom o vec zaujímal podrobnejšie veľakrát vysvitlo že jeho vina bola menšia, ba dokonca v mnohých prípadoch nemal nijakú vinu. Musel som viackrát bolestne skonštatovať, že za nedisciplinovanosť týchto malých sme niesli časť zodpovednosti i my. Videl som, že mnohí učitelia a asistenti vyžadovali od žiakov ticho, presné plnenie povinnosti, slepú poslušnosť a boli to práve tí, ktorí nepočúvali upozornenia a usmernenia ani moje ani ostatných predstavených. Presvedčil som sa, že učitelia, ktorí nič neodpustia chovancom, zvyčajne všetko odpustia sami sebe. A teda ak chceme vedieť rozkazovať, musíme sa naučiť poslúchať. Snažme sa, aby nás milovali ako nenávideli. Ak sú však nevyhnutné i represívne prostriedky, je potrebné použiť ich tak, aby sa neukázal náš hnev či netrpezlivosť. Pretože sú aj isté osoby, ktoré sa v trestaní vyžívajú. I preto mi prichádza na um druhé usmernenie, ktoré nazvem takto:

II. Nájst' správny čas na napomenutie

Každá vec má svoj čas, hovorí Duch Svätý. A ja Vám hovorím, že ak je potrebné splniť si túto nepríjemnú povinnosť, je potrebná veľká opatrnosť a múdrosť vo výbere správneho času – tak, aby táto represia priniesla úžitok. Choroby duše sa majú liečiť s takou veľkou starostlivosťou ako choroby tela. Nič nie je nebezpečnejšie ako liek použitý v nesprávnom čase a vo veľkom množstve. Rozumný lekár počká, kým je pacient schopný prijať liek, a až potom mu ho podá. A my môžeme poznať daný moment iba vďaka skúsenosti doplnenej dobrotou srdca. Prv však dbajte o to, aby ste boli pánmi vlastného srdca, aby sa nezдалo, že pri trestaní konáte náladovo alebo s hnevom. Takto by ste zbytočne stratili svoju autoritu a trest by sa stal škodlivým.

Spomína sa vyjadrenie slávneho Sokrata, ktorý jednému neporiadnemu otrokovi povedal: „Keby som nebol nahnevaný, udrel by som ťa.“ Naši žiaci rýchlo spozorujú čo máme na tvári a v tóne hlasu či ľútosť, horlivosť alebo len jednoduchú zlosť, ktorá v nás zapálila oheň. Vtedy už viac netreba k tomu, aby sme stratili ovocie trestu, lebo mladíci vidia, že nebol nijaký dôvod k trestaniu. Ďalej nikdy netrestajte chlapca hneď potom, ako sa dopustil chyby, pretože ešte nemal čas uvedomiť si svoju vinu, a ľutovať pochybenosť. Takto by ste ho iba zbytočne vyprovokovali k ešte horším skutkom. Je potrebné nechať mu čas, aby sa mohol zamyslieť nad sebou, aby spoznal vážnosť svojho prehrešku a uznal dôvod a potrebu trestu. Vtedy aj prípadné potrestanie bude mať blahodarný účinok. Vždy som sa zamýšľal nad trpezlivosťou, ktorú mal Pán so sv. Pavlom v čase keď ten bol ešte spirans irae atque minarum proti kresťanom, a zdá sa mi, že tam si od Pána treba vziať príklad, keď sa i my stretieme s nejakými nepriateľskými osobami. Nie hneď ho dobrý Ježiš zhodil na zem, ale až po dlhej ceste, na ktorej sa mohol zamyslieť nad tým, čo robí, a keď bol vzdialený od tých, ktorí ho povzbudzovali prenasledovať kresťanov. Pri bránach Damasku sa mu zjavil s celou silou, ale i dobrotou, svojou autoritou mu otvoril myseľ, aby uznal svoj omyl. A práve vtedy sa zmenila povaha Saula a z prenasledovateľa sa stal apoštol národov. Chcel by som, aby sa podľa tohto božského príkladu správali i saleziáni, aby s osvietenou trpezlivosťou a s veľkou láskou čakali v mene Božom na ten správny moment, kedy upozorniť svojich chovancov.

III. Odstráňte i najmenší náznak toho, že konáte v hneve

Pri trestaní sa iba ťažko podarí zachovať si pokoj, tak aby sa nezdalo, že trestáme pre urazenú pýchu či pre vyliatie hnevu. Čím viac niekto tresce, tým menej si to uvedomuje. Otcovské srdce, ktoré máme mať, odsúdi takýto spôsob konania. Berme ohľad na našich synov, za ktorých máme zodpovednosť. Dajme sa im do služby, ako to urobil Ježiš, ktorý neprišiel rozkazovať, ale poslúchať. Hanbime sa za to, ak sa niekedy správame ako neobmedzení páni, a panujme tak, aby sme slúžili. Takto sa správal Ježiš k apoštolom, znášal ich nevedomosť a nevychovanosť, ale aj ich nevernosť. V rozhovore s hriešnikmi prejavoval dobrotu a rodinnosť až tak, že v mnohých vzbudil úžas, v niektorých pohoršenie a v ďalších svätú nádej dosiahnuť odpustenie ich hriechov. On sám nám povedal, aby sme sa učili od neho byť tichí a pokorní srdcom. Od chvíle, kedy sa stali našimi synmi, nech sa od nás vzdiali náš hnev a keď musíme trestať pre nejakú vec, alebo aspoň ho dobre ovládajme. Žiadna nervozita, pohrdanie v očiach, žiadne nadávky a vyhrážky, ale skôr ľútosť nad tým, čo sa stalo, a nádej na polepšenie v budúcnosti. Takto sa stanete ozajstnými otcami a budete skutočne vychovávať Vašich chovancov.

V niektorých veľmi ťažkých chvíľach sa skôr oplatí povzniesť myseľ k Bohu nejakou strelnou modlitbou ako zahrnúť previnilca nekonečnými výčitkami, ktoré nespôsobia nič dobré v tom, kto ich vyčíta a sú zbytočné aj pre toho, kto ich počúva. Spomeňme si na nášho božského Spasiteľa, ako odpustil mestu, ktoré ho neprijalo a zahriakol svojich horlivých apoštolov, ktorí chceli poslať naň hromy blesky ako spravodlivý trest. Duch Svätý nám prikazuje žiť v pokoji týmito slovami: Irascimini et nolite peccare. Ak vidíme, že naše úsilie neprináša ovocie, ba spôsobuje nám len starosti a bolesti, verte mi, drahí synovia, zapríčiňuje to zlý systém disciplíny. Nepovažujem za potrebné zoširoka rozoberať prípad Eliáša, ktorému sa v boji proti zlu tak podobali niektorí naši horliví spolubratia. Vaši predstavení Vám vysvetlia celý príbeh, ako je opísaný v Knihe Kráľov. Pripomeniem Vám iba poslednú vetu, ktorá je pre našu situáciu vhodná: Non in commotione Dominus a ktorú sv. Terezia interpretovala: Niente ti turbi.

Náš drahý a dobrý František Saleský. ako viete, dal si náročné predsavzatie: Nerozprávať, keď je v srdci nepokoj a nervozita. Hovorieval: Bojím sa, že za štvrt'hodinku stratím všetku láskavosť, ktorú som tak práčne získaval dvadsať rokov. Jedná včela pracuje niekoľko mesiacov, aby nazbierala tú trošku medu, ktorú my zjeme na jeden hlt. Koniec koncov, načo rozprávať tomu, kto nerozumie. Keď mu raz vyčítali, že sa zachoval veľmi benevolentne voči mladíkovi, ktorý urazil vlastnú matku, odpovedal: „Tento mladík nebol schopný poučiť sa z mojich upozornení. Jeho srdce i rozum boli zatemnené a tvrdé, upozornenie by mu bolo k ničomu a mňa by priviedlo do veľkého nebezpečenstva. Podobal by som sa tomu, kto pri záchrane iného utopí sám seba.“ Tieto slová nášho patróna, múdreho a pokorného vodcu srdca, som Vám chcel pripomenúť, aby ste si ich ľahšie zapamätali.

V niektorých prípadoch je užitočné rozprávať v prítomnosti vinníka o tom, aké je zlé konať nerozumne a nečestne. Tak isto je dobré mať rezervovanejšie správanie voči vinníkovi a nepreukazovať mu zvyčajne gestá sympatie a priateľstva. Týmto spôsobom som viackrát vyriešil disciplinárne problémy. Verejná hanba nech je posledný prostriedok. Niekedy sa oplatí poslať za chlapcom inú osobu, aby mu povedala to, čo chcete povedať Vy sami. Nech je to taká osoba, ku ktorej mladík cíti väčšiu dôveru a nebojí sa jej. Ved' aj Ježiš posielal apoštolov pred sebou, aby mu pripravili cestu.

Nech je všetkým jasné, že sa nemajú hľadať prehnané tresty, ale len tie, ktoré sú spravodlivé. Snažte sa o to, aby sa vinník odsúdil sám, a vy iba potvrdíte trest, ktorý on sám prijal. Posledná vec, ktorú vám chcem povedať v tejto tak chúlостivej veci: Ak si niektorý zatvrdlivý chlapec otvorí srdce, nechajte mu stále nádej na odpustenie, ba dokonca nech vie, že svojím dobrým správaním môže nadobro zmyť škvrnu, ktorú svojím pomýleným konaním spôsobil.

IV. Vinníkovi nechajte nádej na odpustenie

Je potrebné vyhnúť sa strachu z trestu a povedať i slovo útechy. Zabudnúť a nechať zabudnúť smutné dni omylov je najväčšie umenie vychovávateľa. Ježiš nikdy nepripomínal Magdaléne jej pochybenia a sv. Petra s otcovskou láskavosťou nechal priznať si svoju slabosť. Mladík tiež potrebuje pocítiť, že jeho predstavený mu dôveruje a cíti, že ho tak znovu usmernil na cestu čnosti. Viac sa dosiahne láskavým pohľadom, slovom povzbudenia, ktoré buduje dôveru ako mnohými výčitkami či karhaním, ktoré iba znepokojujú mladé srdce. Ja som takýmto spôsobom videl a zažil mnohé obrátenia, ktoré sa zdali nemožné. Viem, že niektorí z mojich drahých synov sa nehanbia priznať, že práve takýmto spôsobom boli zachránení pre našu kongregáciu a pre Boha. Všetci mladí prežívajú niekedy nebezpečné obdobie a aj Vy sami ste ho prežili. Beda, ak si nebudeme pomáhať prejsť ním pokojne a rýchlo, bez výčítiek. Niekedy stačí naznačiť, že si nemyslíme nič zlé o mladíkovi, a on sa polepší. Niekedy sú na vine mladí, ale chcú, aby sa im to nepripomínalo. Máme šťastie, ak využijeme i tento prostriedok na výchovu týchto biednych srdc. Buďte si istí, že takáto dobrota, napohľad neefektívna, privedie k obráteniu mnoho duší, ktoré sa zdajú nielen neschopné robiť dobre, ale nepreukazujú známky nijakej nádeje na polepšenie.

V. Aké tresty sa majú používať a kto smie trestať

Nikdy sa nemajú používať tresty? Viem, drahí synovia, že Pán Ježiš prirovnáva sám seba k pastierskej palici, aby nám zabránil hrešiť, aj pre strach z trestu. My teda tiež môžeme a musíme múdro napodobňovať jeho správanie, ktoré Boh ponúka cez toto prirovnanie. Prijmeme teda túto palicu, ale používajme ju s rozumom a s láskou, aby náš trest privádzal k náprave.

Pamätajme, že sila trestá nerest', ale neuzdravuje hriešnika. Stromček sa nepestuje tak, že sa ohýňa až k zemi a ani vôľa sa nevychováva ťažkým jarmom. Ponúkam Vám zopár trestov, ktoré jediné sa môžu používať medzi nami. Jeden z najúčinnějších represívnych prostriedkov je smutný, prísny a ustarostený pohľad predstaveného, ktorým naznačí vinníkovi, že je s ním nespokojný a že by sa mal polepšiť. Je to súkromné a otcovské upozornenie. Nie veľa výčítiek, ale ukázať mu sklamanie blízkych a nádej na odmenu ak sa polepší. Po istom čase sám pocíti vďačnosť a ochotu zmeniť sa. Ak sa znovu dopustí viny, nebuďme skúpi na lásku. Pristúpme k prísnejšiemu pokarhaniu, ukážme mu, ako je jeho správanie v protiklade s naším láskavým prístupom a ako nevd'ačne sa správa voči tak veľkému úsiliu zachrániť ho od hanby a trestu. Nepoužívajme urážky a pokorujúce slová, dajme radšej najavo svoju nádej na zmenu k lepšiemu, buďme pripravení zabudnúť na všetko, len čo sa ukáže jeho dobrá vôľa.

Pri ťažších previneniach sa môžu použiť tieto tresty: obedovať postojacky alebo na oddelenom mieste, obedovať postojacky v strede jedálne, a nakoniec obedovať pri dverách jedálne. Vo všetkých týchto prípadoch nech sa dá vinníkovi všetko to, čo jedia i jeho rovesníci. Najväčším trestom je zakázať mu rekreáciu, avšak nikdy ho nevystavte nepriaznivému počasiu aby neochorel.

Neskúšať ho celý deň v škole môže byť ťažký trest. Medzitým nech sa v ňom vzbudzuje ľútosť nad prehreškom. A čo Vám mám povedať o zvláštnych školských úlohách, ktorými sa zaťažú a neraz i preťažú vinní? Tento spôsob trestania je veľmi bežný. Dal som si tu námahu a pozrel som si, čo na to hovoria skúsení vychovávateľa. Niektorí ho schvaľujú a niektorí ho neuznávajú. Považujú tento druh trestu za neužitočnú až nebezpečnú vec tak pre žiaka, ako i pre učiteľa. Nechám na Vás rozhodnutie o tomto treste. Pripomínam ale, že pre učiteľa nie je dobré, ak to preháňa s trestaním. Dáva sa tak príležitosť na šomranie a vinník nájde veľa sympatií pre zdanlivé prenasledovanie od učiteľa. Výsledný efekt trestu je potom ešte horší. Viem, že niekto z našich spolubratov používa tento trest. Zvyčajne prikáže naučiť sa nejakú báseň svetskú alebo náboženskú, ktorá môže byť na povzbudenie intelektuálne i morálne. Naozaj sa potvrdzuje, že

omnia cooperantur in bonum tým, čo hľadajú Boha, jeho slávu a spásu duší. Pokladám to za zvláštne požehnanie od Pána a za veľmi zriedkavý prípad. Jemu sa to darí, lebo je veľmi láskavý.

Nech sa nikdy nepoužíva tzv. samotka. Niet takého zla, do ktorého by neupadol ten, kto by musel znášať takýto druh trestu. Satan v takýchto prípadoch využije príležitosť a zvedie ho na také hriechy, ktorými akoby sa chcel priam pomstiť tomu, kto tresce.(1)

Ak by sa v niektorom z našich domov vyskytol taký prípad, že trest na samotke je nevyhnutný, ponúkam vám zopár usmernení: Katechéta alebo iný predstavený nech často navštevujú úbohého chlapca a nech láskavými slovami nalejú trošku oleja na rozjatrené rany srdca. Nech mu vysvetlia, ako veľmi mrzí predstavených, že museli použiť takýto trest a nech sa ho snažia priviesť k ľúlosti nad tým čo sa stalo, aby mohol prosieť o odpustenie a mohla sa mu dať ďalšia príležitosť. Ak sa zdá, že tento trest prináša úžitok, nech ho pustia zo samotky predčasne a istotne sa zmení jeho srdce.

Trest nech sa považuje za liek. Nemáme mať strach upustiť od neho, ak vidíme, že sme odstránili zlo a zabránili sme jeho opakovaniu. Ak sa celá záležitosť skončí odpustením, je to najlepší spôsob, ako zahojiť ranu na srdci chovanca. Presvedčí sa, že nestratil lásku predstavených a dá sa so všetkých síl na lepšiu cestu.

Vyššie spomenuté tresty nech sa používajú v prípade prehreškov voči disciplíne v internáte. Ale v bolestných prípadoch, keď nejaký žiak vzbudí pohoršenie alebo verejne urazí Boha, nech si ho ihneď zavolá predstavený, ktorý múdro rozhodne o potrestaní a pokarhaní. Ak niekto napriek tomu zotrúva vo svojom omyle, a bude zlým príkladom pre svojich spolužiakov, nech je prepustený z internátu, avšak tak, aby sa neškodilo jeho povesti. Treba zavolať príbuzných a tí ho sami zoberú z internátu. Tiež je dobré poradiť inú školu v nádeji, že v novom prostredí sa bude lepšie správať. Tento skutok lásky vždy prináša dobré ovocie a aj v komplikovaných prípadoch nechá u príbuzných a rodičov dobrú spomienku.

Nakoniec musím spomenúť, kto je kompetentný trestať, určiť spôsob trestu a čas trestu.

Je úlohou direktora trestať, ale nech to robí tak, aby sa o tom nevedelo. On nech upozorňuje alev súkromí, pretože takto môže skôr preniknúť k srdcu. Nech vykonáva všeobecné alebo i verejné pokarhania a nech rozhoduje o trestoch. Samotné vykonanie trestu nech zverí iným. Nechcem, aby niekto trestal bez predchádzajúceho dovolenia direktora, ktorý jediný rozhoduje o spôsobe trestu, a o čase kedy sa trest vykoná. Nech nikto neobchádza direktora a nesnaží sa byť samostatný v tejto veci. Toto pravidlo nech nepozná výnimky. Máme byť poslušní a preto Vám nechám toto pravidlo a Boh Vás požehná pre Vašu čnosť. Pamätajte si, že výchova je vecou srdca a iba Boh je jeho Pánom. My nedokážeme urobiť nič, ak nám on sám nedá kľúče. Snažme sa teda všetkými možnými prostriedkami zmocniť sa tejto pevnosti, ktorá však zostáva zatvorená pred prísnosťou a tvrdosťou. Naopak, usilujme sa, aby nás mali radi, povzbudzujme k zodpovednosti a báňni pred Pánom a uvidíme, ako sa nám otvárajú brány mnohých srdc, aby sme spolu s nimi spievali chvály tomu, ktorý chce byť naším vzorom, našou cestou, príkladom vo všetkom zvlášť, vo výchove mladých.

Modlite sa za mňa a verte Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu.

Na sviatok sv. Františka 1883

Váš otec a priateľ, kňaz Ján Bosco